

ข้าว ไร่ หมูนเวียน

สารคดีภาพวิถีชีวิตคนกับข้าวไร่จากชุมชนปกากะทะบ้านแม่ลิดป่าแก่และแม่สลิและชุมชนลเวีอะบ้านละอูบ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ชื่อหนังสือ: ข้าวไร่หมุนเวียน

ลิขสิทธิ์: เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้อาจทำซ้ำและแจกจ่ายเพื่อวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์ โดยมีเงื่อนไขว่าจะมีการแจ้งให้ AIPP และผู้เขียนรับทราบล่วงหน้าและให้การยินยอม

เผยแพร่โดย:

มูลนิธิเพื่อการประสานงานความร่วมมือของชนเผ่าพื้นเมืองเอเชีย (AIPP)

112 หมู่ 1 ตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210 ประเทศไทย

www.aippnet.org

ออกแบบและจัดรูปเล่ม: ปรีวัฒน์ วิเชียรโชติ

เนื้อหา: ปรีวัฒน์ วิเชียรโชติ และ ณัฐดนัย ตระการศุภกร

บรรณาธิการ: ดร.ประเสริฐ ตระการศุภกรและ พิวรรณ วงศ์นิติสภาพร

ถ่ายภาพ: ปรีวัฒน์ วิเชียรโชติ

ที่ปรึกษา: ผู้นำชุมชนและตัวแทนจากชุมชนแม่ลิด, ชุมชนแม่สลิ และชุมชนละอูบ

ดร.ประเสริฐ ตระการศุภกร และ Lakpa Nuri Sherpa

ISBN

การจัดทำและจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจาก The Christensen Fund and United Nations Development Programme (UNDP).

Legal Disclaimer: ความรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียวสำหรับเนื้อหาของสิ่งพิมพ์นี้ขึ้นอยู่กับ Asia Indigenous Peoples Pact (AIPP).

จัดพิมพ์โดย:

AIPP Printing Press Co.,Ltd.

32 หมู่ 2 ตำบลสันพระเนตร

อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210 ประเทศไทย

ข้าว ไร่

หมูนเวียน

ไร่หมุนเวียน แหล่งอาหารที่เป็นทั้งศูนย์กลางชีวิต...

และหลักฐานความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่าง...

“คน” กับ “ธรรมชาติ”

บทเกริ่นนำ

หนังสือภาพพันธุ์ข้าวไร่เล่มนี้ นำเสนอ โลกทัศน์ มุมมอง หลักคิด ปรัชญา ของคนปกากะญอและคนลัวะเกี่ยวกับความสำคัญของพันธุ์ข้าวในด้านการหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนและด้านจิตวิญญาณ Bu pax cax nai (บือปะจะแน/ข้าววิเศษ) ที่หล่อเลี้ยงผู้คน โดยเฉพาะผู้คนที่ยากไร้ เช่น แม่หม้ายและเด็กกำพร้า ดังบทลำนำธา ที่ว่า Nauj wai meij bu pax cax nai Kwaj Kai muf mai dauv hpof qai (หน่อ แว หม่ม บือปะจะแน กว่า แก๊ะ หมื่อ แม เต๊ะ โฝ้แค) แปลว่า เธอเสมือนข้าววิเศษที่หล่อเลี้ยงแม่หม้ายและกำพร้า (แม่หม้ายและกำพร้าเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มเปราะบางในสังคมปกากะญอ) ข้าวในความหมายปกากะญอ หล่อเลี้ยงผู้คนทุกระดับชั้น โดยเฉพาะผู้คนที่ยากไร้ ไร้อำนาจและเปราะบางที่สุดในสังคม

สำหรับคนลัวะ มีหลักคิด ปรัชญา คำสอน ผ่านคำสุภาษิต พังเพย ที่เกี่ยวกับข้าวมากมายเช่นดังคำกล่าวที่ว่า “มีข้าวเหมือนมีพระเจ้าอยู่กับเรา ข้าวเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ข้าวเป็นเหมือนแม่ที่เลี้ยงเราให้อยู่รอด ข้าวเป็นยาของชีวิต” นอกจากนั้นชาวลัวะยังมีความเชื่ออีกว่า “มีข้าวแล้ว อยู่รอดได้ กับข้าวไปหาเมื่อไรก็ได้ สะท้อนถึงการให้คุณค่าสูงสุดกับข้าว ข้าวเป็นแม่ที่เลี้ยงดูพวกเขา ข้าวเป็นเทพที่คอยพิทักษ์และเป็นยาที่รักษาให้กับพวกเขา นอกจากนั้น ยังมีกรกล่าวถึงคุณูปการของข้าวที่มีต่อคน ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน เมือง และโลก ข้าวให้ คุณค่า ดังนั้นข้าวจึงมีคุณูปการที่ยิ่งใหญ่ต่อคนและโลกใบนี้ และท้ายของคำสุภาษิตได้ย้ำไว้ว่า คนกินข้าวที่มาจากต้นข้าวเดียวกัน ย่อมไม่มีความต่างกัน แต่ต้องมีจิตใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ข้าวเป็นพืชผลที่พบมากที่สุดซึ่งประชากรโลกบริโภคเป็นอาหารหลักที่ให้สารอาหารและพลังงานสูง โดยเฉพาะในเอเชีย ตามข้อมูลจากศูนย์วิทยาศาสตร์ข้าว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี 2553 (<https://dna.kps.ku.ac.th/index.php/rsc-news/new-rsc-rgd/news/205-rice-for-life>) ข้าวเป็นธัญพืชซึ่งมีการปลูกมากที่สุดเป็นอันดับสองทั่วโลก รองจากข้าวโพด ในประเทศไทยมีความหลากหลายของข้าวมาก โดยทั่วไปมีการปลูกข้าว 5 ประเภทตามการผลิตในระบบนิเวศ ได้แก่ ข้าวฝน ข้าวท่อน้ำ ข้าวน้ำลึก ข้าวลอยน้ำ และข้าวบนดิน อย่างไรก็ตามข้าวพันธุ์พื้นเมืองนั้นได้สูญหายและกำลังจะหายไปเนื่องจากการค้าขาย เช่น การนำข้าวพันธุ์ต่างๆ ที่ให้ผลผลิตสูงในช่วงการปฏิบัติเขี้ยวเข้ามาแทนที่และกำจัดเมล็ดข้าวพื้นเมืองออกจากพื้นที่เพาะปลูก นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความไม่มั่นคง

ของที่ดินอันเนื่องมาจากกฎหมายและนโยบายต่างๆ ภายในประเทศและต่างประเทศ ได้เร่งการสูญพันธุ์ของเมล็ดพันธุ์พื้นเมืองเหล่านี้ มีการประมาณการว่าสายพันธุ์ดั้งเดิมเหลือเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ สำหรับชนเผ่าพื้นเมือง ข้าวไม่ได้เป็นเพียงแหล่งอาหารเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและความเชื่ออีกด้วย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบันทึก รักษาและฟื้นฟูเมล็ดพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมไว้ เนื่องจากเมล็ดพันธุ์พื้นเมืองมีการปรับตัวได้ จึงเป็นปัจจุบันและอนาคตสำหรับความมั่นคงทางด้านอาหารและอัตลักษณ์ของชนเผ่าพื้นเมือง

มีข้อค้นพบทางงานวิจัย พืชพรรณต่างๆในไร่หมุนเวียน มีความหลากหลาย และมีจำนวนค่อนข้างมากมาย อย่างการค้นพบของศาสตราจารย์ ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ และทีมงาน 2546 พืชพรรณต่างๆในไร่หมุนเวียนมีจำนวนถึง 207 ชนิด หากแต่ว่าระบบการผลิตอาหารประเภทนี้กำลังลดจำนวนลงเรื่อยๆและมีส่วนทำให้สายพันธุ์ข้าวไร่ดั้งเดิมสูญหายตามไปด้วย

การศึกษาครั้งนี้เป็นความร่วมมือศึกษาระหว่าง สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (PASD) และมูลนิธิเพื่อการประสานงานความร่วมมือของชนเผ่าพื้นเมืองเอเชีย (AIPP) มีความตั้งใจจะศึกษาเจาะจงเฉพาะพันธุ์ข้าวในไร่หมุนเวียนที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและคุณค่าของข้าวกับกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองในชุมชนชนเผ่าปกากะญอบ้านแม่ลิดป่าแก่และแม่สลิในตำบลแม่เหาะ อ.แม่สะเรียง และชุมชนเผ่าลัวะ บ้านละอูบ ตำบลห้วยหอม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน เป็นการเปรียบเทียบพันธุ์ข้าวที่คงอยู่ของสองกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังทำไร่หมุนเวียนอยู่ในการศึกษาพันธุ์ข้าวในครั้งนี้ เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ ประจักษ์ถึงคุณค่าของข้าวทั้งเชิงเศรษฐกิจ, สังคมและวัฒนธรรม และให้มีการอนุรักษ์รักษาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองต่อไป

ทั้งนี้สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (PASD) และมูลนิธิเพื่อการประสานงานความร่วมมือของชนเผ่าพื้นเมืองเอเชีย (AIPP) ต้องขอขอบคุณผู้รู้และชาวบ้านที่อยู่ในชุมชน ในการเสียสละเวลา อำนวยความสะดวก และถ่ายทอดองค์ความรู้พันธุ์ข้าวให้กับทีมศึกษาในครั้งนี้เป็นอย่างดี ถึงแม้จะอยู่ในช่วงของการระบาดของ ไวรัส โควิด 19 จึงต้องขอขอบคุณมา ณ ที่นี้เป็นอย่างสูง

สาส์นจากช่างภาพ

ทุกๆ ปีในฤดูทำไร่ หนุ่มสาว เยาวชน ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือแม้แต่พระสงฆ์ ไม่ว่าใครจะอยู่แห่งหนใด ทุกคนล้วนมุ่งกลับสู่หมู่บ้านลงแรงแข่งขันร่วมแรงทำ “ข้าวไร่” ในวิถีไร่หมุนเวียน

สำหรับชนเผ่าลื้อและปกากะญอ “ข้าว” เป็นตั้งแก่นกลางของชีวิต “ไร่หมุนเวียน” เป็นตั้งศูนย์กลางของจักรวาล ในฐานะนักสังเกตการณ์ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในหลายๆเรื่องราว เราได้เห็น เราได้ทำความเข้าใจ เราได้รับวิถี แนวคิดและได้ไว้ใจผู้คนที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ

สิ่งที่เห็นและพบเจอทำให้เราเชื่อว่าในวันใดวันหนึ่งที่เกิดวิกฤติ องค์ความรู้จากภูมิปัญญาที่ตกทอดเหล่านี้จะเป็นทางรอดของโลกใบนี้... เราเชื่ออย่างนั้น

ไร่หมุนเวียน... ไม่ใช่ไร่เลื่อนลอย เป็นประโยคดั้งเดิม ที่เราต้องหยิบยกขึ้นมาทุกครั้งในวงสนทนา เมื่อไรก็ตามที่มีคนพูดถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ว่าด้วยการตัดไม้ทำลายป่า ป่าแห้ง ไฟป่า กับข้อกล่าวหาที่ว่าชนเผ่าพื้นเมืองเป็นผู้ทำให้ป่าไม้ในเมืองไทยหายไปในทุกๆ ปี การสื่อสารทำความเข้าใจเป็นหนทางที่แจ่มชัดยิ่งกว่ากลวิธีใด

สำหรับเราที่เป็นนักถ่ายทอดเรื่องราวผ่านภาพ ภาพถ่ายเหล่านี้เป็นหนึ่งในประจักษ์พยาน และความมุ่งหวังเป็นภาพที่เราอยากสื่อสาร... เป็นภาพที่เราอยากให้ผู้คนได้เห็น... เป็นภาพที่ชวนให้ผู้คนมารับฟัง... เป็นภาพที่เราอยากให้ผู้คนได้เข้าใจ

ภาพที่เริ่มต้นจากข้าวไร่เมล็ดเล็กๆ ซึ่งบอกเล่าเรื่องราวของนักอนุรักษ์โดยจิตวิญญาณ

ปรีวัฒน์ วิเชียรโชติ

สารบัญ

- ข้าวกับไร่หมุนเวียน
- ความสัมพันธ์ของคน กับข้าว
- ลเวือะ
 - ประวัติชุมชนลเวือะบ้านละอูบ
 - ไร่หมุนเวียนของลเวือะ
 - สิ่งบ่งชี้ทางธรรมชาติในไร่ลเวือะ
 - เขียน
 - แนวคิดเรื่องข้าวและคำสอนจากบรรพชน
 - ข้าวในไร่ของลเวือะ
- ปกาเกอญอ
 - ประวัติชุมชนบ้านปกาเกอญอบ้านแม่ลิดป่าแก่และแม่สลิ
 - ไร่หมุนเวียนของปกาเกอญอ
 - เมล็ดพันธุ์กับผู้หญิง
 - สิ่งบ่งชี้ทางธรรมชาติในไร่ปกาเกอญอ
 - ความเชื่อ พิธีกรรม กับข้าวในไร่หมุนเวียน
 - แนวคิดเรื่องข้าวและคำสอนบรรพชน
 - ข้าวในไร่ของปกาเกอญอ
- ความเคารพต่อธรรมชาติในการใช้ชีวิตของลเวือะและปกาเกอญอ
- ภาคผนวก

ข้าวกับไร่หมุนเวียน

ข้าวในไร่หมุนเวียน เป็นพื้นฐานชีวิตของคนปกากะญอและลเวีอะ ตราบเท่าที่คนในหมู่บ้านยังทำข้าวไร่ นอกจากความมั่นคงทางอาหารที่มาจากธรรมชาติ ไร่หมุนเวียนยังเป็นสิ่งบ่งชี้ของการคงอยู่ซึ่งรากฐานชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ภูมิปัญญา ที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น ว่ายังคงอยู่ไม่สูญหายไปอีกด้วย

เส้แจะอ่กัเลอ:น่อริช ฆกาเกอ:อูแจะอ่กัเลอ:แม
ตั้นไม้นอัยไกรากลไฉนดิน ดนนอัยไกรากลไฉนชาด

บทสาปกาเกอ:ญอที่สื่อถึงความสัมพันธ์ของ “คน” กับ “ข้าว” ในวิถีการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

ความสัมพันธ์ของ “คน” กับ “ข้าว”

วงข้าว “ปกากะญอ”

บ้านแม่สะลี ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง แม่ฮ่องสอน

วงข้าวของ “ลเวีอะ”

บ้านละอูบ ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย แม่ฮ่องสอน

ข้าวไร่...ถูกใช้ในแทบทุกพิธีกรรม

แสดงให้เห็นความสำคัญ

ของ ข้าวไร่ ที่มีต่อคนปกากะญอและลเวีอะ

กระบวนการทำข้าวไร่นาสดงให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของคนในหมู่บ้าน

ข้าคนนี้โง่ตามเลี้ยวโง่คนนั้นโง่คน ข้าคนนี้โง่ตามเลี้ยวโง่คนทั้งโง่รอบดรั้โง่ได้
ข้าคนนี้โง่ตามเลี้ยวโง่คนโง่ทั้งโง่โลก

สุภาชิตลเวีอะที่สื่อถึงความสัมพันธ์ของ “คน” กับ “ข้าว” ในวิถีการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

ສາວະ

ประวัติชุมชนเวือะ

บ้านละออบ ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ. แม่ฮ่องสอน

ในอดีต ชาวเวือะมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย พบร่องรอยชุมชนร้างของชาวเวือะตามบริเวณแนวชายแดนไทย - พม่า จากภาคเหนือไปจนถึงภาคตะวันตกของประเทศ

สำหรับชุมชนเวือะดั้งเดิมในตัวเมืองเชียงใหม่ เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ บริเวณเมืองมีรั้วรอบขอบชิด คือมีคูน้ำและต้นไม้หนามล้อมรอบเมือง คนข้างนอกไม่สามารถเข้าไปได้ง่าย ต่อมามีคนจากถิ่นอื่นนำโดย “ปู่เจ็ด” ต้องการเข้ามาบูรณเมืองแต่ไม่สามารถบุกเข้ามาได้จึงออกอุบาย โดยใช้วิธีการโปรยเงินไว้รอบๆ ตามกอไม้

ชาวเวือะส่วนหนึ่งอยากได้เงินจึงตัดต้นไม้หนามทิ้งเพื่อเข้าไปเก็บเมื่อตัดต้นไม้หนามออกแล้ว ทำให้ปู่เจ็ดสามารถเข้าในเมืองได้และยึดเมืองของชาวเวือะได้สำเร็จ

หลังจากที่พ่ายแพ้ถูกข่มเหง ทำให้ชาวเวือะอยู่ไม่ได้ต้องหนีออกมา ก่อนจะอพยพ ขุนหลวงวิลังคะ^๑ ได้สั่งเสียให้ชาวเวือะขึ้นไปอยู่บนที่สูงเพราะจะเห็นข้าศึกได้ง่าย ชาวเวือะได้อพยพออกไปทางสายแม่แจ่มและสายฮอด จากนั้นได้แตกตัวออกเป็นหมู่บ้านต่างๆ เช่น บ่อสลี กองลอย จากกองลอย ชาวเวือะส่วนหนึ่งได้ย้ายจากแม่น้ำขวมฝั่งซ้าย แล้วย้ายมาอยู่ที่ป่าแป๋ อีกส่วนก็ย้ายจากแม่น้ำขวมฝั่งซ้าย แล้วมาอยู่ที่ “โมะตู่ยงซ” จากนั้นก็ย้ายไปอยู่ที่ “ตู่โฆละจัก” และต่อมาก็ย้ายไปที่ “ตู่โกลงซา” และสุดท้ายย้ายมาอยู่ที่ “โมะซ่มเปียง” หรือบ้านละออบในปัจจุบัน

๑กษัตริย์ของชนเผ่าลเวือะองค์ที่ 13 ของระมิงคันคร (เชียงใหม่ปัจจุบัน)

source: <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/742425>

ประวัติชุมชนเวีอะ

บ้านละอูบ ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ. แม่ฮ่องสอน

บ้านละอูบ เป็นหมู่บ้านของชนเผ่าพื้นเมืองลเวีอะ ภาษาท้องถิ่นชื่อหมู่บ้านเรียกว่า “ยวงโรวาก” ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชื่อบ้านละอูบ ตั้งตามชื่อภาษาชนะสำคัญของคนในชุมชนที่ใช้เก็บของสำคัญในแต่ละครัวเรือน

คนในชุมชนมีการดำรงชีพ ตามหลักความพอเพียงและอาศัยทุนทางธรรมชาติ มีการอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเชื่อ ภาษา และการดูแลปกครองตามกฎหมายจารีตประเพณี โดยมี ผู้นำตามธรรมชาติ เรียกว่า จาวโจว สืบกันมา

พื้นที่บ้านละอูบมีความสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 1,100 เมตร สภาพพื้นที่มีความลาดชัน และล้อมรอบด้วยป่าดิบเขา ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ยวมฝั่งซ้าย อยู่ห่างจากอำเภอแม่ลาน้อย 25 กิโลเมตร มีถนนลาดยางสามารถเดินทางเข้าถึงหมู่บ้านได้ทุกฤดูกาล

ประชากรในหมู่บ้านเป็นชาวลเวีอะ มีทั้งหมด 205 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 1,093 คน ชาย 557 หญิง 536 คน

(ข้อมูลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยห้อม ปี 2558)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ในอดีต มีการจัดการทรัพยากรผ่านจารีตประเพณีที่เป็นภูมิปัญญาสืบทอดและปฏิบัติกันมายาวนาน ทั้งการปกครองก็มีสายตระกูลต่างๆที่ชุมชนให้ความเคารพ ทำให้ชุมชนดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้การจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ตั้งอยู่บนฐานจารีตประเพณีความเชื่อเป็นสิ่งสำคัญโดยการใช้ทรัพยากรในรูปแบบการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ในระบบไร่หมุนเวียน

ปัจจุบัน การจัดการด้วยจารีตประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนและชาติพันธุ์อย่างเดียวน่าจะไม่เพียงพอจึงมีกลไกเชิงเครือข่าย และกฎกติกาเพิ่มขึ้น โดยอาศัยกรรมการป่าชุมชน และผู้นำชุมชนในการกำหนดการถือครอง การใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ และการสร้างป่าสร้างรายได้ให้ชุมชน มีการแบ่งประเภทป่า เช่น พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ ตามจารีตประเพณี ป่าแนวกันไฟ ป่าใช้สอย ป่าชุมชน มีการตั้งค่าปรับตามความเสียหายไว้ในระเบียบและกติกาของชุมชน

บ้านละอูป มีพื้นที่ทั้งหมด 14,113.85 ไร่ แบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. ที่อยู่อาศัย
2. ที่ทำกิน มีสามลักษณะ คือพื้นที่ไร่หมุนเวียน พื้นที่นา และพื้นที่สวน
3. พื้นที่ป่าใช้สอย (ป่าโตะโม) เป็นป่าชุมชน ตัดไม้ มาสร้างบ้านได้ หาของป่าได้ มีขอบเขตเฉพาะ ห้ามทำการเกษตรใดๆที่เป็นการตัดไม้หรือแผ้วถางป่า
4. พื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีสองลักษณะ คือป่าอนุรักษ์ตามจารีตประเพณี เช่น ป่านองตะไฉญ (ป่าท้ายหมู่บ้าน) ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงผีของตระกูลชมัง ป้องกันลม ไฟป่า ป่านองตะไฉญนี้ห้ามตัดไม้โดยเด็ดขาด และป่าอนุรักษ์รอบหมู่บ้าน (น้องเมียงยวง) ป่าช้า และ ป่าแนวกันไฟ (เขียน)

ไร่หมุนเวียน

ของลเวอะ

พื้นที่ไร่

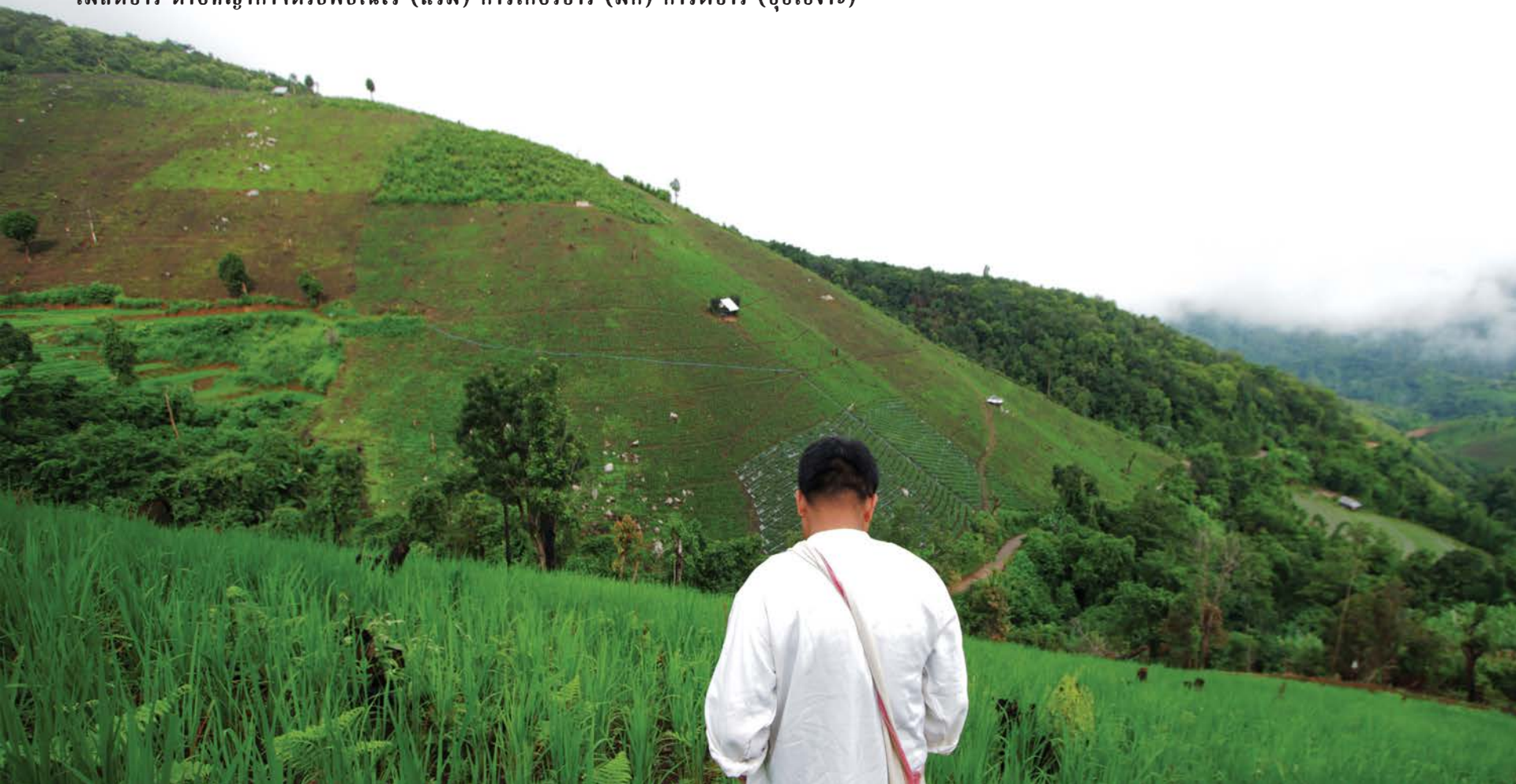
ต้นไม้สูงสำหรับ
นกหยุดพัก

ป่าเขียน

ผืนป่าอนุรักษ์

ระบบการผลิตข้าวไร่ของชาวเวีอะ

การทำไร่ของชนเผ่าลเวีอะเป็นระบบไร่หมุนเวียน เฉกเช่นเดียวกับชนเผ่าอื่น เช่น เผ่ากะเหรี่ยง เผ่าถิ่น เผ่าขมุ เป็นต้น และที่บ้านละอูบก็มีไร่หมุนเวียนที่ทำสลับทอดกันมาตั้งแต่บรรพชนมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งระบบไร่หมุนเวียน จะเกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรม จารีตประเพณีต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่ยังคงความเชื่อดั้งเดิม มีการปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด เพราะเชื่อว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และจักรวาล ซึ่งไร่ระบบไร่หมุนเวียนมีขั้นตอนการผลิต ดังนี้ การประชุมหมู่บ้าน (ไปวกโคะยวง) การถางไร่ (กัน มอก ม่า) การตากเศษไม้ให้แห้ง (ดองรุดม) ทำแนวกันไฟ (ไปย) การเผาไร่ (โตก) การกำจัดเศษไม้ (บรารม) ล้อมรั้ว สร้างกระท่อมในไร่ การปลูกข้าวไร่ (โม) ตรวจสอบการงอกของเมล็ดข้าว ดायหญ่ากำจัดวัชพืชในไร่ (แรม) การเกี่ยวข้าว (มัก) การตีข้าว (ปุยเฮงอะ)

ไร่หมุนเวียนลเวอะ ปีนี้ (2565) เป็นครั้งแรกในรอบหลายสิบปีที่หนึ่งในครอบครัวลเวอะบ้านละอูบกลับมาทำไร่หมุนเวียนอีกครั้ง

ผู้รู้ลือะรวมตัวกันร่วมถ่ายทอดองค์ความรู้และกลับมาช่วยดูแลไร่หมุนเวียนของครอบครัวครั้งแรกในรอบหลายปี

แม่บ้านลเวีอะดาบหญ้ากำจัดวัชพืช (แรม) ในไร่หมูนเวียน

นอกจากการดูแลถอนหญ้าสิ่งที่เป็นผลพลอยได้ของการเข้าไร่คือพืชผักนานาชนิดที่กำลังเติบโตได้ที่

ตะแหวขนาดเล็กทำจากไม้เพื่อรับสิ่งดีงาม ส่วนขนาดใหญ่สานอีกกลดลายใช้เพื่อป้องกันสิ่งไม่ดีเข้าสู่ไร่

ผู้รู้ในหมู่บ้านปักตะแหลวไม้ไผ่เสมือนหนึ่งสัญลักษณ์การรับพรจากพระอินทร์ให้เกิดความเจริญงอกงามในไร่

สภาพพื้นที่หลังการเผาไร่ (โตก) เตรียมพร้อมสำหรับการเพาะปลูก

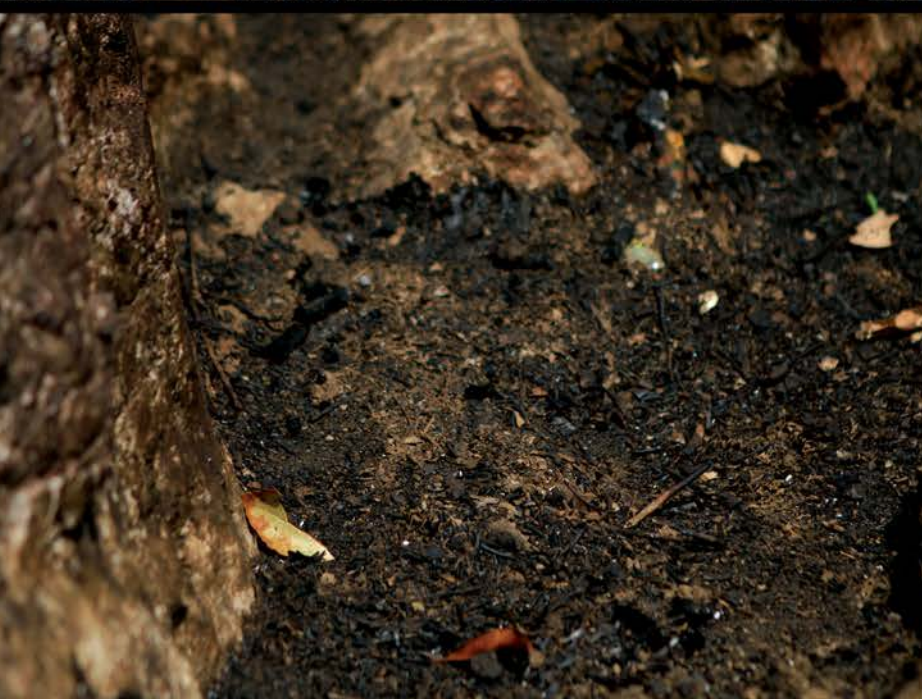

ต้นไม้ที่ลเวือะใช้ทอดเป็นสะพานจากไร่หมุนเวียนไปสู่พื้นที่เขียนสำหรับสัตว์เล็กสัตว์น้อยใช้อพยพระหว่างเผาไร่

สิ่งบ่งชี้ทางธรรมชาติในไร่ลเวือะ

คุณภาพดินในไร่หมุนเวียนของลาวีอะที่แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของแร่ธาตุและอินทรีย์วัตถุ

สภาพพื้นดินหลังการเผา/ต้นไม้เริ่มแตกต้นอ่อนใหม่แสดงถึงความพร้อมของผืนดิน

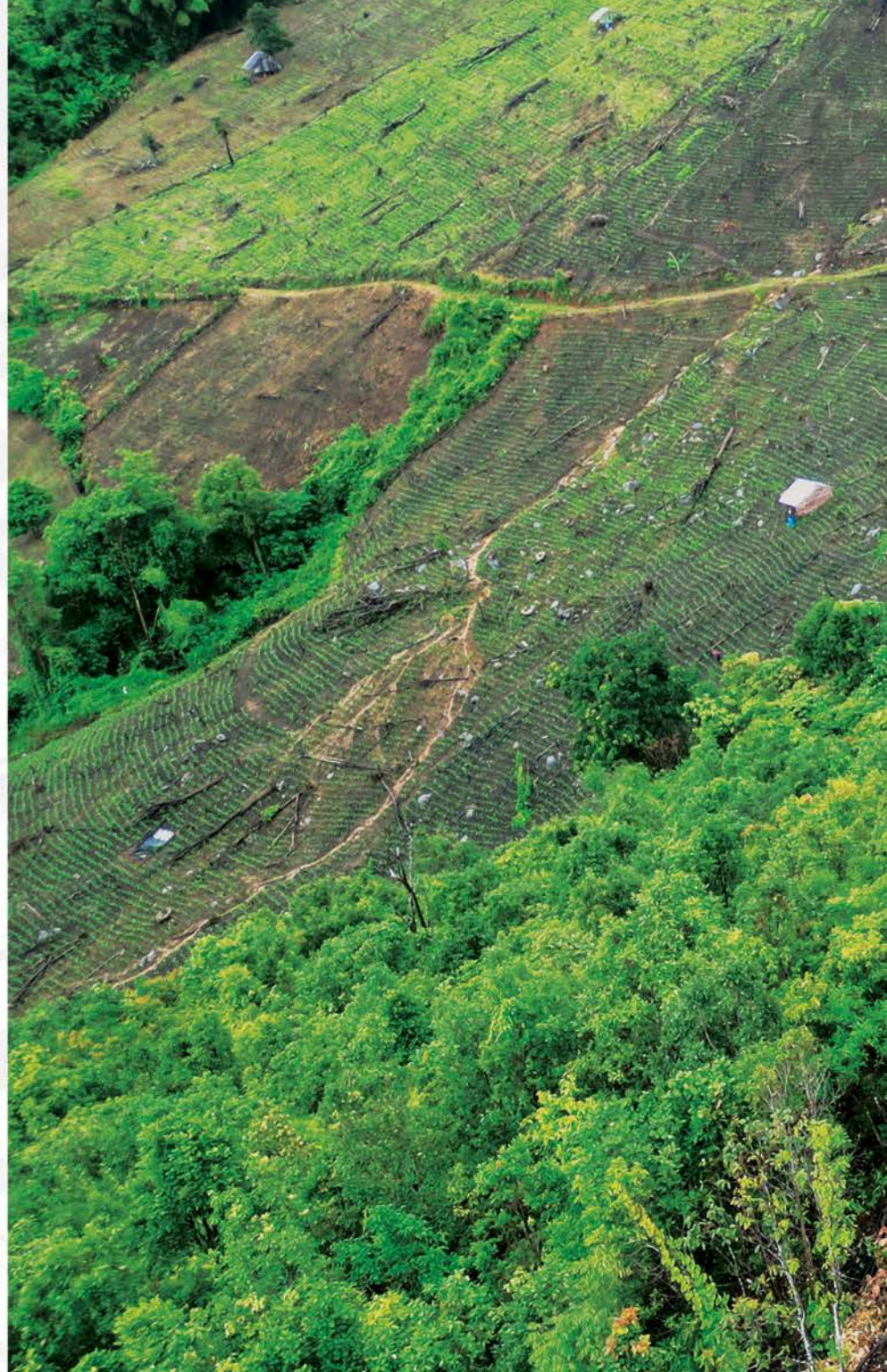
ในบางพื้นที่บ้านละออบเป็นภูเขาหินซึ่งผู้รู้ในชุมชนส่งต่อองค์ความรู้ในการใช้แร่ธาตุหลังพ่นหินในไร่หมุนเวียนกันมารุ่นสู่รุ่น

เขียน

เขียน เปรียบได้กับ สายสะดือแห่งชีวิต เป็นป่าแนว
กันไฟที่เชื่อมต่อระหว่างไร่มุมนเวียนกับพื้นที่ส่วนอื่นๆ
เป็นพื้นที่หลบภัยและพื้นที่อพยพของสัตว์น้อยใหญ่
ยามเผาไร่ทำไร่

คนลเวีอะสอนลูกหลานสืบทอดต่อกันมาว่า...
เขียนเปรียบเสมือน... เชือกที่ห้ามตัดขาด
หากไรใดไม่มีเขียนแล้ว เจ้าของไรนั้นมี ความผิด

...เทียบเท่ากับการฆ่าคนตาย
เป็นพื้นที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์และความเคารพ
ที่คนลเวีอะมีต่อธรรมชาติ

เขียน ป่าแนวกันไฟที่เป็นเสมือนพื้นที่อพยพและพื้นที่หลบภัยสำหรับสัตว์น้อยใหญ่

ตะแหวง ป้องกันสิ่งไม่ดี
ใช้ปักไว้หน้าพื้นที่เขียน
เพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายเข้า
มาสู่พื้นที่ไร่

แนวคิดเรื่องข้าวและคำสอนจากบรรพชน

คนที่ มีเงิน เขาไม่เรียกว่าคนรวย
มีข้าวและมีฝ้ายที่เอาไปทำเสื้อผ้าได้
...ถือว่าเป็นคนรวย

คำสอนลเวอะ

เฮงาะ เตอีม ลองชวง โดกลอดอก เฮงาะโมก ไผงเปลิ มัก เคิมฮอย
ข้าว (พันธุ์เตอีม) มีลำต้นสีดำ ข้าว (พันธุ์โมก) รวงสวยเกี่ยวเดือนธันวาคม

โคม เกือย ฟุดฟัด กิา เรอ แม่ โคม เกือย มูแม กิา โอฮ โหรง
มีลมพัดผ่าน มีลมหมุน ลมเย็น เมื่อข้าวออกรวง

เฮงาะปด เรอฮุม ชุม ฮอญจ ฮละ เฮงापิด อังวะ ไผงฮละ โรง
ข้าวเหนียวที่แม่สะเรียง นุ่มไปถึงใจ ข้าวเหนียวอังวะใบอ่อนสวย

โคมเกือย ญ่ง ฮลอง น่อง ฮลาวง โคะ
ข้าวที่ปลูกใต้ต้นไม้ใหญ่ ไม่เกิดผล

โคมเกือย ฮันกุก กาวุกเนอิม โคมเกือย กุกไลญู ไกญู พริ กิ
มีวัชพืชที่ทำให้ข้าวไม่เกิดผล มีพื้นที่ที่ดินดีทำเลดี

ตัวอย่างเรื่องราวของข้าว
ที่ปรากฏในบทกลอนลเวีอะ

ข้าวหนึ่งตัน... เลี้ยงคนได้หนึ่งคนและหนึ่งบ้าน
ข้าวหนึ่งตัน... สามารถเลี้ยงคนได้หนึ่งบ้านและหนึ่งเมือง
ข้าวหนึ่งตัน... สามารถเลี้ยงคนได้หนึ่งเมืองหรือทั้งโลก
“ในข้าวตันเดียวกัน ไม่ใช่ข้าวที่ต่างกัน”

คำสอนลเวอะ

ข้าวในไร่ของลเวีอะ

เฮงอะรเซย (ข้าวเมล็ดเล็ก) นี้อุ่นุ่ม รสชาติอร่อย นิยมปลูกน้อยในปัจจุบัน

เฮงอะปิดกวน (ข้าวเหนียวลูกดก) มีความแข็งของเมล็ด รสชาติอร่อย เป็นที่นิยมปลูก

เฮงอะปัดลองโน่ง (ข้าวเหนียวเมล็ดดำ) ค่อนข้างแข็ง นิยมปลูกน้อย

เฮงอะปิดลองฮลอส (ข้าวเหนียวเปลือกดำ) เนื้อแข็ง รสชาติอร่อย นิยมปลูกน้อย

ປັກກາເກອະລູອ

ไร่หมุนเวียนและไร่เหล่า

คนปลูกอะลูมิเนียมกับไร่หมุนเวียน

ประวัติชุมชนปกากะญอ

ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

พื้นที่ศึกษา ข้าวไร่หมุนเวียน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งประกอบด้วย 5 หย่อมบ้าน ดังต่อไปนี้

1. บ้านเส้าโค่ลือเด (SEIF HTOF HKLUJ DEI) (แม่สะลี)
2. บ้านเบ้าเด (BAUV DEI) (แม่ลิดป่าแก่)
3. บ้านหม่ลิวโพตี (MAIF LIV HPO HKI) (แม่ลิดน้อย)
4. บ้านชอเตอ์กือโก๊ะ (HSAUT'KUX KLO) (ป่าช้าง)
5. บ้านเปอะหน้อยโก๊ะ (P'NWAIJ KLO) (บ้านขุน)

เนื่องจากพื้นที่ครอบคลุมกว้าง จึงได้ทำการศึกษา 2 ชุมชนหลักคือ

1. บ้านแม่ลิดป่าแก่ ซึ่งอยู่ในเขตป่าดงดิบ (เกอเนอหมื่อ) มีจำนวน 68 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 288 คน เป็นผู้ชาย 163 คน เป็นผู้หญิง 125 คน
2. บ้านแม่สะลี ซึ่งอยู่ในเขตป่าเบญจพรรณ (ก่อเบ) มีจำนวน 46 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 238 คน เป็นผู้ชาย 120 คน เป็นผู้หญิง 118 คน

“พันธุ์ข้าวไร่” ที่คนในพื้นที่บริเวณนี้ได้ปลูก ทั้งในพื้นที่ประเภท ป่าดงดิบและป่าเบญจพรรณ ที่ปลูกข้าวไร่ที่แตกต่างกัน และงอกงาม ได้ผลผลิตที่ต่างกันได้

ประวัติชุมชนปกากะญอ

ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

ชุมชนปกากะญอได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อยู่อาศัยมายาวนานซึ่งประมาณการว่าเป็นเวลามากกว่า 200 ปีมาแล้ว สถานที่ตั้งชุมชนเหล่านี้เคยได้ชื่อว่า “แดลอพะโดะ” (DAI LAU HPAV DOF) คำว่า แดลอพะโดะ หมายถึงเคยเป็นที่ตั้งของชุมชนใหญ่ ซึ่งมีเป็นร้อยๆ หลังคาเรือน (เล่าโดยผู้เฒ่าบ้านเส็ดคี่อเด)

ต่อมาเกิดโรคระบาด “ตาซาโดะ” (ไข้ทรพิษ) มีคนติดโรคระบาดเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก คนที่เหลือต้องหนีเอาตัวรอด ทำให้ชุมชนแตกกระจาย โดยแยกย้ายไปตั้งชุมชนใหม่ กระจายกันอยู่ในลุ่มน้ำแม่ลิด เช่น บ้านเส็ดคี่อเด (แม่สะลี) บ้านเข้ะเด (แม่ลิดป่าแก่) โดยได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างทางการ ตั้งเป็นหมู่ที่ 1 ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้คนอีกส่วนหนึ่ง หนีไปตั้งชุมชนใหม่ในที่ห่างไกล เช่น บ้านเมืองงาม บ้านห้วยบง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อีกส่วนหนึ่งไปตั้งชุมชนที่บ้านาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

ไร่หมุนเวียน ปกากะถะญอ

ไร่หมุนเวียนของปกากะญอ บ้านแม่สะลี อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้รู้จากชุมชนบ้านแม่สะลีและบ้านแม่ลิดป่าแก่ให้ข้อมูลว่า ความเป็นมาการทำไร่หมุนเวียนในลุ่มน้ำแม่ลิด ในสมัยก่อนนั้นชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่ลิดมีแต่การทำไร่หมุนเวียนเพียงอย่างเดียว เป็นวิธีการทำมาหากินที่ควบคู่กับชุมชนชาวปกากะญอมาช้านาน หรืออยู่คู่กับมนุษย์กว่าได้ ต่อมาเมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา ผู้ใหญ่สมัยนั้นได้เรียนรู้การบุกเบิกนา แต่ยังไม่ถนัดในการเบิกนา จึงได้นำพื้นที่น้อย และด้วยพื้นที่บุกเบิกใหม่ รวมทั้งการทำนาต้องใช้แรงงานสัตว์ คือใช้ควายไถนา ทำให้ได้ผลผลิตข้าวน้อยมาก

หลังจากนั้นประมาณ 50 ปีให้หลัง ได้มีการขยายพื้นที่นามากขึ้น ปัจจุบันได้ใช้เครื่องจักรกล ไถนา เช่น รถไถ รวมทั้งใช้รถขุดดินปรับสภาพพื้นที่ทำให้สามารถทดน้ำเข้านาได้ ผืนนามีขนาดกว้างใหญ่ขึ้น ชาวบ้านได้ผลผลิตข้าวได้มากขึ้น และสิ่งที่น่าทึ่งที่ธรรมชาติจัดสรรให้ จากพื้นที่ทำกินที่มีอยู่ได้ผลผลิตพอกิน พอได้แบ่งให้ลูกหลานพี่น้อง ผลผลิตก็ได้มากเหมือนตอนที่ยังไม่มีการแบ่งที่ดินกัน จึงทำให้บางคนเริ่มลดพื้นที่ปลูกข้าวไร่หมุนเวียนลง และบางคนก็เลิกทำไร่หมุนเวียนไปอย่างน่าเสียดาย

เมล็ดข้าวที่ใช้หยอดในไร่หมุนเวียนปกากะญอ

ชาวบ้านจะนำเมล็ดพันธุ์ที่แต่ละบ้านเก็บไว้มาให้เจ้าของไร่ เพื่อผสมไปกับข้าวเปลือก ประกอบไปด้วย ถั่ว งา ผักกาด มะเขือและอื่นๆ

ความร่วมมือร่วมใจของคนในหมู่บ้านปกากะญอที่มาลงแขกช่วยกันหยอดข้าวไร่

ข้าวที่ถูกหยอดในหลุมในไร่หมุนเวียน

ผู้หญิงปลูกาเกาะญอกกับการดายหญ้าโดยใช้คละ(ที่ดายหญ้า)ดูแลข้าวในไร่

การ “ วีปือ ” (พัดข้าว) หลังจากตีข้าวเสร็จ จะมีการกะระะปะะ (พัด) พัดเศษใบข้าวออก

เมล็ดพันธุ์กับผู้หญิง

ผู้หญิงมีหน้าที่ในการคัดและรวบรวมเมล็ดพันธุ์ในไร่หมุนเวียน

ผู้หญิงร่วมปลูกข้าวในไร่โดยใช้กึ่ง (ตะกร้า) ใส่เมล็ดข้าว

สิ่งบ่งชี้ทางธรรมชาติในไร่ปลูกอะโวคาโด

ตอไม้จะไม่ตาย แต่จะผลิใบใหม่เพื่อเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่

ความอุดมสมบูรณ์ของดินในไร่หมุนเวียน

ความเชื่อ พิธีกรรม กับข้าวในไร่หมุนเวียน

“ตำ เตอะ เมาะ” เป็นพิธีบูชา ขอพร และขอขอบคุณแม่ข้าว (พระแม่โพสพ) ให้ข้าวในไร่และผลผลิตอื่นๆ เติบโตได้ดีเลี้ยงดูคนปกากะญอ

ตำ เตอะ เมาะ (TAJ T'MAUV)

เป็นพิธีกรรมสำคัญในกระบวนการผลิตข้าวในไร่หมุนเวียน ตำ เตอะ เมาะ (Taj T' Mauv) เป็นพิธีบูชา ขอพร และขอบคุณ พระแม่โพสพโดยตรง ในพิธีกรรม จะใช้ไก่ตัวเมีย เป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิง/แม่ของข้าว (Bu moj pgaj) ผู้ผลิตผลผลิตให้กับข้าว ที่อุดมสมบูรณ์ ผลดก และเกิดผลผลิตมากมาย พอเพียงในการบริโภคของเจ้าของ แยกหรือที่จะมาเยือน แม่หม้าย เด็กกำพร้า และผู้ถูกทอดทิ้ง ดังบทรา ที่กล่าวว่า

“Nauj wai meij bu pax cax nai, Kwaj kai muf mai dauv hpof qai”
ปือปะจะแน (ข้าววิเศษ) ก็คือ เธอ (แม่ข้าว) ได้ดูแล เลี้ยงดูทั้งแม่หม้ายและเด็กกำพร้า

“Bu pax cax nai av sav sei, kwaj keiz pgaz lauz hsgeif lauz dei”
ปือปะจะแน (ข้าววิเศษ) อุดมด้วยจิตใจที่กว้างขวาง ดูแลเลี้ยงดูผู้ไร้ญาติขาดมิตร

ข้าวในไร่

ของปกากะญอ

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกาเกาะญอ “ ปือกิซู ” (ข้าวลายดำ)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกาสัยอะณูอ “ ปือกิวา ” (ข้าวลาขขาว)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกาสัยอะญอ “ ปือซ่า ” (ข้าวพันธุ์ดั้งเดิม ลักษณะเมล็ดข้าวเม็ดยาวใหญ่)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปือข้ากอ ” (ลักษณะเมล็ดข้าวเม็ดยาวใหญ่ เปลือกมีสีแดง แต่ข้าวสารมีสีขาว)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปือจอปา ” (ข้าวราชา ไม่ค่อยได้ผลผลิต แต่รสชาติอร่อยมาก)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปลาเกะญอ “ ปือเซาะคี ” (ข้าวที่ออกรวงเขอะ)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปือโซ ” (ข้าวที่ให้ผลผลิตในสามเดือน)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปลาเกะญอ “ ปือซู ” (ข้าวเปลือกดำ ข้าวสารแดง)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปือหมือซุติ ” (ข้าวปลายดำ ข้าวแข็งมาก รสชาติจี๊ด ไม่ติดลาด)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปือซูโบ ” (ข้าวต้นคำ)

ข้าวในไร่ห่มนเวียนของปลาเกะญอ “ ปือเนอมู ” (ข้าวหอม)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปือโปะโละ ” (ข้าวเม่ดกลม ปลุกได้ทั้งป่าดงดิบ และป่าเบญจพรรณ)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปือหมื่อลือเปะ ” (ข้าวล้ม)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปील่ำปาง ”

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปี่อีก้า ” (ข้าวเหนียวลายขาว)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปี่อีโกลกลอ ”

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปลาเกะญอ “ ปี่อู้ชู ” (ข้าวเหนียวดำ)

ข้าวในไร่หมุนเวียนของปกากะญอ “ ปี่อ็บอ ” (ข้าวเหนียวสีเหลือง)

ผู้เฒ่าผู้แก่ร้อง ธา อธิษฐาน

ขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดในการให้ได้ข้าวที่พอเพียง

“Siv k’caj siv muj siv bauv, meiz k’caj meiz muj meiz bauv,
P’mei au siv p’deif lauz, p’mei auf meiz p’raif lauz, Raif lauz
baf le av hkof dau, bauv htauf buhpau av plaj htau.”

เจ้าแห่งเหล่าผู้ยิ่งใหญ่สูงสุดเอ๋ย เจ้าแห่งข้าผู้ยิ่งใหญ่สูงสุดเอ๋ย
เมื่อเราจะดีมีเหล่าเรารินให้ท่านก่อน เมื่อเราจะกินข้าวเราตัดให้ท่านก่อน
รินเหล้าตัดข้าวเหนื่อศირชะท่านแล้ว ขอท่านช่วยตั้งยั้งฉางหลังโตด้วยเกิด

“Hti k’caj av cumeif cei, kauj k’caj av cumeif cei,
P’mei au siv p’raif keiz, p’mei auf meiz p’raif keiz,
Raif lauz baf av pluz naz ceiz, soonya p’maz seif auf sei.”

เจ้าฟ้าเจ้าดินเล็บมือเงิน เจ้าดินเจ้าฟ้าเล็บมือเงิน
ก่อนดีมีเหล่าเรารินให้ท่าน ก่อนกินข้าวเราตัดให้ท่าน
เรารินเราตัดกลงที่ริมฝิปากท่าน ขอเราทำมาหากินได้อย่างเพียงพอเออะ

ผู้เฒ่าผู้แก่ร้อง ธา อธิษฐาน

ขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดในการให้ได้ข้าวที่พอเพียง

“Hti k’caj hai lauz hai lauz, kauj k’caj hai lauz hai lauz, Hai lauz le bumuj hkof dau, hai lauz le buhpau hkof dau, Muj mei baf bu mei saf gauz, bu f’hpau pi-i f’hpau.”

เจ้าฟ้าเจ้าดินเอ๋ยโปรดลงมาเถอะ เจ้าดินเจ้าฟ้าเอ๋ยโปรดลงมาเถอะ
โปรดลงมาอยู่เหนือต้นข้าว โปรดลงมาอยู่เหนือฉางข้าว
เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวข้าวเหลืองอร่าม...
...ขอข้าวเจ้าหนึ่งชั่ง...ข้าวเหนียวหนึ่งฉางเถอะ

รายชื่อผู้รู้

จอ บงกชกุลจิตร
(บ้านละออบ)
ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

ปานแก้ว จันทร่แย
(บ้านละออบ)
ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

นิต จันทร่แย
(บ้านละออบ)
ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

สะและ จันตา
(บ้านละออบ)

ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

แบะ จันตา
(บ้านละออบ)

ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

ปณชัย จันตา
(บ้านละออบ)

ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

ตือวา เมืองไพรวัลย์
บ้านแม่สะลี อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

อุ้มะ หยกศรีแสงเรือง
บ้านแม่สะลี อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

ดารานี ผาติผดุงต์ธรรม
บ้านแม่สะลี อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

แตงอ่อน คงพร้อมทรัพย์
บ้านแม่ลิดป่าแก อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

ตินิ ขจรไพฑูถ
(บ้านแม่ลิดป่าแก่)
อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

พานิ ผู้ครองสิงห์ขร
(บ้านแม่ลิดป่าแก่)
อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

หน่อเงนุ ดำริสุขเจริญ
(บ้านแม่ลิดป่าแก่)
อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

เลอะลอย ขจรไพฑูถ
(บ้านแม่ลิดป่าแก่)
อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

อำพร คงพร้อมทรัพย์
(บ้านแม่ลิดป่าแก่)
อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

หน่อเงวา คงพร้อมทรัพย์
(บ้านแม่ลิดป่าแก่)
อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

ข้าว ไร่

หมูนเวียน

มูลนิธิเพื่อการประสานความร่วมมือของชนเผ่าพื้นเมืองเอเชีย (AIPP)

112 หมู่ 1 ต.สันพระเนตร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50210

Tel: +66 (0) 53 343 539, www.aippnet.org

สมาคมปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (PASD)

252 หมู่ 2 ต.สันทรายน้อย อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50210

Tel: +66 (0) 62 278 3429

ภาพ: ปรีวัฒน์ วิเชียรโชติ, ณัฐคนัย ตระการศุภกร, แฟ้มภาพ PASD

ออกแบบรูปเล่ม: ปรีวัฒน์ วิเชียรโชติ

ข้าว ไร่

หมูนเวียน

Indigenous Knowledge and Peoples of Asia (IKPA)